

ייעוד האדם

1) רש"י בראשית א':כ"ו

וירדו בדגת הים – יש בלשון זה לשון רידוי ולשון ירידה. זכה – רודה בחיה ובבהמה, לא זכה – נעשה ירוד לפניהם, והחיה מושלת בו.

2) רד"ק בראשית א':כ"ו

וירדו בדגת הים – להודיע כי כל נבראי מטה לא נבראו אלא בעבור האדם ושיהיה הוא **בשכלו** מלך ומושל עליהם, שאם לא כן לא היה בעולם השפל מי שיכיר מי בראו... ואמר גם כן: **וירדו** – כי הממשלה תהיה לאדם בברואים בכח שני חלקיו בכח השכל לחשוב מחשבות איך ירדה בהם, ובכח הגוף בתכונת ידו שנעשו בתכונה נפלאה לעשות בהם כל מלאכת מחשבת מה שאין כן בשאר הנבראים.

ואמר גם כן: **וירדו** – עליו ועל התולדות העתידות ולצאת ממנו שיהיו יותר צריכים להם שיאכלו בשרם מהמבול ואילך, כי עד המבול לא אכלו בשר ולא היו צריכים לבהמה ולחיה אלא למלאכה, ולעוף לבצים ולנוצה, והצאן לחלב ולגזה, והדגים לא היו צריכים להם אלא מהמבול ואילך, אם כן מה שאמר וירדו בדגת הים לא אמר אלא על הדורות מהמבול ואילך.

בדגת הים ובעוף השמים – מה שאי אפשר למשול בהם אלא בתחבולה גדולה, כי הדגים אינם עמו ביבשה והעוף מעופף באויר, והוא אינו בטבעו לעוף באויר ומושל בהם בחכמתו ובערמתו ובכלי הצייד שעושה בידיו, לפיכך זכרם ראשונה לומר כי גם באלה מושל כל שכן בבהמה ובחיה וברמש שהם עמו ביבשה, ובעוף השמים, בעוף שהוא מעופף בשמים שהוא האויר.

3) ר' דוד צבי הופמן בראשית ב':ט"ו

לעבדה ולשמרה – אין האדם מושם בגן עדן למען תענוגו הוא, אבל הוא מושם שם כדי למלא ייעודו, דהיינו – "לעבדה". באשר למין הנקבה לגבי המלה גן, עיין ראב"ע לפסוקנו. עבודה זו לא היה בה משום טורח ועמל, כפי שהיה בעבודת האדמה שלאחר מכן. תכליתה היתה לשמש לאדם ביטוי פעיל של כוחותיו וכשרונותיו. ועוד, "לשמרה" – להגן על הגן בפני חיות רעות, שלא תאכלנה את פירות עציו, אשר לא נועדו להן (והחיות כבר נבראו קודם לכן, ראה להלן).

4) תורה שלמה בראשית ב':ט"ו

ולעבדו, (דברים י"א:י"ג) זה תלמוד או אינו אלא עבודה ממש כשהוא אומר ויקח ה' אל" את האדם ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה. וכי מה עבודה לשעבר, ומה שמירה לשעבר, הא למדת לעבדה זה תלמוד, ולשמרה אלו מצות, וכשם שעבודת מזבח קרויה עבודה כך תלמוד קרויה עבודה. (ספרי דברים עקב סמ"א)

5) רש"י בראשית ב':ב'

דבר אחר: מה היה העולם חסר מנוחה, באתה שבת באת מנוחה, כלתה ונגמרה המלאכה.

6) פירוש קאסוטו, בראשית ב'

מה נשתנה היום השביעי מהימים שלאחריו, שהרי אף בהם לא עשה אלהים שום מלאכה נוספת? על זה יש להשיב:

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ד

א) שההבדל הוא בחידוש שביום השביעי: אחר שורה של ששת ימים שבכל אחד מהם נבראה איזו בריאה, בא יום שבו שבת אלהים ולא הוסיף שום בריאה על בריאתו, ולפיכך זכר השביתה נשאר קשור ביום שנתחדשה בו השביתה לראשונה:

ב) 7... ימים נחשבים ליחידה, ולפיכך היום השביעי שלאחר ששת ימי בראשית סיים את היחידה הראשונה, ובכל יחידה שלאחריה היום הראשון מזכיר את בריאת האור, השני את בריאת השמים, וכן הלאה, והשביעי מזכיר את היום שבו שבת אלהים מכל מלאכתו.

ג) ויברך אלהים את יום השביעי. זו היא הפעם השלישית שנאמרה בפרשה לשון ברכה. חזרה משולשת פירושה הדגשה כאמור: והדגשה זו מוסרת שוב הוראה אופטימיסטית: לא זה בלבד, שהעולם טוב מאד, אלא שקיבל מאלהים ברכה משולשת. - יש בחזרה זו מעין הדרגה: לדגים, ברכת פוריות פיסיקאלית: לאדם, גם ברכת פוריות פיסיקאלית וגם ברכת מעלה רוחנית: לשבת, ברכה שכולה מסירת מעלה רוחנית, ברכה שיש בה קדושה.

סיפור המבול

7) תורה שלמה בראשית ו':י"ד

ד"א בכפר, מלמד שכפרו ונתחייבו מיתה לשמים, וכיפרה עליו תיבתו, נאמר כאן בכפר, ונאמר להלן (שמות כ"א:ל') אם כפר יושת עליו מה להלן כפרה אף כאן כפרה. (מדרש אגדה נח).

לידת משה (שמות ב')

8) רש"י שמות ב':ב'

כי טוב הוא – כשנולד, נתמלא כל הבית כולו אורה.

9) הכתב והקבלה שמות ב':ב'

כי טוב – למה שילדתו לששה חדשים ויום אחד כדעת רבותינו, והיולדת לששה חדשים חושבת ולדה לנפל, אמנם היא הכירתו לשלם באיבריו, וזהו כי טוב הוא, ולכן הצפינה אותו (ר"ע), וכתב"ע מחמת יתי' ארום בר קיומי הוא.

בניית המשכן

10) מדרש תנחומא - פקודי ב'

אלה פקודי המשכן

זה שאמר הכתוב: ה' אהבתי מעון ביתך (תה"ל' כו ח) זה ההיכל שהוא מכוון במקום משכן כבודך.

...

בשביל ששקול כנגד בריאת עולם.

כיצד?

בראשון כתיב: בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ.

וכתיב: נוטה שמים כיריעה (שם קד ב).

ובמשכן מה כתיב?

ועשית יריעות עזים (שם' כו ז).

בשני, יהי רקיע, ואומר בהן הבדלה, שנאמר: ויהי מבדיל בין מים למים.

ובמשכן כתיב: והבדילה הפרוכת לכם (שם שם לג).

בשלישי כתיב מים, שנאמר: יקוו המים.

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ד

ובמשכן כתיב, ועשית כיוור נחשת וכנו נחשת וגו' ונתת שמה מים (שמ' ל יח).
ברביעי ברא מאורות, דכתיב: יהי מאורות ברקיע השמים.
ובמשכן כתיב: ועשית מנורת זהב (שם כה לא).
בחמישי ברא עופות, שנאמר: ישרצו המים שרץ נפש חיה ועוף יעופף.
ובמשכן, כנגדן לעשות קורבנות, כבשים ועופות. (ובמשכן, והיו הכרובים פורשי כנפים למעלה) (שם שם כ).
בששי נברא אדם, שנאמר: ויברא אלהים את האדם בצלמו (ברא' א כז), בכבוד יוצרו.
ובמשכן כתיב אדם, שהוא כהן גדול, שנמשח לעבוד ולשמש לפני ה'.
בשביעי, ויכולו השמים והארץ.
ובמשכן כתיב, ותכל כל עבודת.
בבריאת העולם כתיב: ויברך אלהים.
ובמשכן כתיב: ויברך אותם משה.
בבריאת העולם כתיב: ויכל אלהים.
ובמשכן כתיב: ויהי ביום כלות (במדב' ז א).
בבריאת העולם כתיב: ויקדש אותו.
ובמשכן כתיב: וימשח אותו ויקדש אותו (שם).
 ולמה המשכן שקול כנגד שמים וארץ?
אלא מה שמים וארץ הם עדים על ישראל, דכתיב: העידותי בכם היום את השמים ואת הארץ (דבר' ל יט),
אף משכן עדות לישראל, שנאמר: אלה פקודי המשכן משכן העדות. לכך נאמר: ה' אהבתי מעון ביתך ומקום משכן
 כבודך וגו]

בניית המשכן

שמות לט:מג וַיִּרְא מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הַמְּלָאכָה וְהִנֵּה עֹשׂוֹ
 אֹתָהּ כְּאִשֶּׁר צִוָּה ה' בְּן עֲשׂוֹ וַיִּבְרָךְ אֶתֶם מֹשֶׁה:

שמות מ:לג וַיְכַל מֹשֶׁה אֶת הַמְּלָאכָה:

ויקרא כו:יא וַנִּתְּתִי מִשְׁכְּנִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא תִגְעַל
 נַפְשִׁי אֶתְכֶם

שמות כח:מ: וּלְבִנֵי אֶהְרֹן תַעֲשֶׂה כְּתֹנֶת וְעֹשֶׂיֶת
 לָהֶם אֲבִנְטִים וּמִגְבָּעוֹת תַעֲשֶׂה לָהֶם לְכַבֹּד
 וּלְתִפְאֶרֶת:
מא וְהַלְבַּשְׁתָּ אֹתָם אֶת אֶהְרֹן אַחִירָךְ וְאֶת בְּנָיו אִתּוֹ
 וּמִשְׁחָתָּ אֹתָם וּמְלֹאֲתָ אֶת יָדָם וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם וְכַהֲנוּ
 לִי:

בריאת העולם

1) בראשית א:לא וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר
 עָשָׂה וְהִנֵּה־טוֹב מְאֹד... בראשית א:כח וַיִּבְרָךְ
 אֶתֶם אֱלֹהִים...

2) בראשית א:אב וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ... וַיְכַל אֱלֹהִים
 לַיּוֹם בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר
 עָשָׂה...

3) ג,ח: וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל ה' אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ
 בְּגִן לְרוּחַ הַיּוֹם וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ
 מִפְּנֵי ה' אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הַגֵּן:

4) ג,כא: וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ
 כְּתַנּוֹת עוֹר וַיְלַבֵּשֵׁם:

ב"ס ימי עיון בתנ"ך תשפ"ד

11) מדרש אגדה (בובר) שמות מ':י"ז

ויהי בחדש הראשון – זה ניסן, שנאמר ראשון הוא לכם (שמות י"ב:ב'). שבו נתבשר אברהם אבינו ביצחק. ושב ויצאו ישראל ממצרים, ושב ונפקדו האמהות, וחודש שעתידין ישראל ליגאל בו, ואמרו רבותינו ז"ל שבעת ימי המלואים היו קודם ראש חודש ניסן, שבעשרים ושנים באדר התחילו להקים המשכן, והיה משה רבינו ע"ה מעמידו בכל יום ומפרקו כל שבעה, ביום השמיני שהוא ראש חודש ניסן העמידו ולא פירקו. ותנא אותו היום נטל [עשרה] עטרות, ראשון למעשה בראשית, ראשון לחדשים, ראשון לכהונה, ראשון לעבודה, ראשון לירידת אש מן השמים, ראשון לשכון שכינה בישראל, ראשון לברך את ישראל, ראשון לאכילת קדשים, ראשון לנשיאים, ראשון לאסור הבמות, וביום השמיני קרא למשה, וזה היה ראש חודש ניסן, ואותו היום היה שמחה יתירה לפני המקום כיום שנבראו בו שמים וארץ, כתיב הכא ויהי בחדש הראשון, וכתיב התם ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד (בראשית א':ה')

ארץ ישראל

12) שד"ל דברים יא

ארץ הרים ובקעות – הארץ הזאת מקבלת המים מן המטר ולא מן הנהר כארץ מצרים, ואפילו היה בה איזה נהר כנילוס לא היה מועיל, כי היא ארץ הרים ובקעות ולא יוכל הנהר לעלות ולהשקות את ההר

13) ר' דוד צבי הופמן דברים יא

לא כארץ מצרים – מבואר בספרי, כי הרי זה שבח הארץ, שהשקאתה תלויה בידי שמים, אך עם זאת מודגש גם שישראל צריכים לשים אל לבם ביותר שהם תלויים בחסדי ה'.